SKATTENYTT

OFFICIELLT ORGAN FÖR TAXERINGSNÄMNDSORDFÖRANDENAS RIKSFÖRBUND
NR 3 1975

Civilrätt eller skatterätt

Synpunkter på tryggandelagen

Av fil. kand. Carl Erik Schalin

Riksskatteverkets nämnd för rättsärenden lämnade på hösten 1971 två förhandsbesked om avdragsrätt för avsättning till personalstiftelse. Ärendena finns refererade i meddelande från RSV 1972: 4. I 1974 års upplaga av Helmers-Ekström Pensionering i företagens egen regi refereras de utförligt på sidorna 191–193.

Ärendena har det gemensamt, att den frågande har planerat att sätta av kapital till en personalstiftelse enligt 1967 års lag om "Tryggande av pensionsutfästelse m m". I det ena fallet säger frågaren direkt att stadgarna för stiftelsen skall följa de normalstadgar, som finns i andra upplagan av Helmers-Ekströms bok. I det andra fallet sägs inte mer om stadgarna för stiftelsen än att den skall bildas enligt 1967 års lag.

Frågorna till Riksskatteverket avser båda frågan om avdragsrätt för avsättningarna till personalstiftelserna. Frågarna lägger fram sina avsikter med de avsatta medlen. Riksskatteverket finner i båda fallen att dessa avsikter inte ryms inom personalstiftelses verksamhetsområde. I det ena fallet, som gäller ett anslag till ett kommunalt utomhusbad, är denna uppfattning alldeles klar. Det andra fallet dömer om möjligheten för en huvuddelägare i familjebolag att i egenskap av anställd i bolaget utnyttja en personalstiftelsen tillhörig semesteranläggning. Riksskatteverket bedömer, att anläggningen får antagas i väsentlig mån komma bolagets ägare och dennes familj tillgodo. Även om det inte säges ut, anser Riksskatteverket, att huvuddelägaren skulle fått ut mer än vad som kan anses vara "välfärd" ur personalstiftelsen. Det finns rätt mycket subjektivt i den bedömningen, men avsikten anges i frågan på ett sådant sätt, att det inte finns någon anledning att göra någon invändning.

Som slutledning anger Riksskatteverket i båda fallen, att stiftelsen icke kan

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27

anses hänförlig till sådan personalstiftelse, som avses i 27 § lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. Avdrag för medel, som avsatts till stiftelsen, kan därför icke medgivas. Här måste man ställa sig tvivlande. De öppenhjärtliga frågarna berättar om sina avsikter, som vid den tidpunkten, då avdragsrätten skall prövas av taxeringsmyndighet sannolikt icke dokumenterats vare sig i stiftelsernas stadgar eller i handling. Borde inte Riksskatteverkets besked i stället ha varit, i ena fallet att utbetalningar till kommunen för utomhusbadet icke fick ske från stiftelsen, som icke heller hade rätt lämna gottgörelse till bolaget för sådan utgift. I det andra fallet är väl rättsläget ungefär, att i den mån någon enskild anställd begagnar semesteranläggningen utöver vad som kan anses vara välfärd enligt 27 § är stiftelsen skyldig uttaga marknadsmässigt bestämd hyra från denne. Avdragsrätt enligt anvisning till 29 § KL torde knappast kunna vägras enbart på den grund att frågaren berättat om avsikter, som han lagenligt inte kan genomföra. Man kan kanske sätta i fråga om Riksskatteverkets förhandsbesked med det svaret skulle få rent civilrättslig karaktär och ligga utanför verkets område. Å andra sidan skulle svaret ge frågaren ett klart besked att avdragsrätten finns, men att medlen aldrig skulle nå fram till avsedd användning.

Riksskatteverkets avgörande skulle ha varit odiskutabelt, om de avsikter, som de frågande berättat om, hade kommit med i stadgarna i någon form. I så fall hade också tillsynsmyndigheten måst registrera stiftelserna som stiftelser, för vilka lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. icke gäller. Men så skrives normalt icke stadgar för personalstiftelser. I stället göres formuleringarna så vidsträckta som möjligt. Förmodligen användes nästan alltid ändamålsbestämningen i de normalstadgar, som den ene av frågarna hänvisar till. Formuleringen är exakt den som står i lagtexten (27 §). Tillsynsmyndigheten är skyldig att registrera stiftelsen som en stiftelse enligt lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. Skattemyndigheten har därför bara att godkänna avsättningen enligt Anvisning 2 a till 29 § KL. Även om taxeringsnämnden skulle få upplysningar, sådana som de i aktuella fallen meddelats till Riksskatteverket om det stiftande bolagets avsikter, har man bara att konstatera, att stiftaren ”hoppade i galen tunna”, men med avdragsrätt.

Det tillkommer därefter stiftelsernas styrelser och länsstyrelsen som tillsynsmyndighet att se till, att stiftelsernas medel användes på rätt sätt. Alla medel, som lämnar en personalstiftelse, antingen de går som gottgörelse till stiftaren eller direkt till anställd är i princip beskattningsbara. Avdragsrätten medför ingen skattefrihet.

Som lagtexten i anvisning 2 a till 29 § är skriven är det stadgetexten, som styr avdragsrätten. Problemet om civilrätt eller skatterätt tar över, är för en gångs skull löst direkt i lagtexten i skattelagen. Riksskatteverkets utalande blir härigenom ett besked om att man skall hålla stadgarna med sparsam text i ändamålsparagrafen, om man vill ha avdragsrätt. Samtidigt ger det

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27

ett besked, som kunde ha framhållits ännu tydligare, att avsättningen inte kan nå fram till vad den avsetts för, om den skattskyldige är för angelägen om avsättning.

Vid personalstiftelserna synes stiftelsernas stadgetext vara det väsentliga. I fråga om pensioner ser lösningen mycket svårare ut. Även här ger lagtexten besked om att avsättning till pensionsstiftelse och konto "Avsatt till pensioner", som gjorts enligt lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. skall vara avdragsgill. Det göres dock två inskränkningar. Avsättningen får högst bringa upp stiftelsens förmögenhet respektive kontot till ett enligt tryggandelagens § 2 och 3 beräknat kapitalvärde. Avsättningen får vidare inte avse pensionsutfästelse utanför anvisningarna till 31 §. Uppföljningen av dessa båda regler, den ena en i de allra flesta situationer rutinmässig räkneregel, som kan kräva en elementär erfarenhet av försäkringsmatematik, den andra en ren innanläsning, är enligt anvisning 2 och 3 till 29 § KL taxeringsmyndighetens sak. Allt övrigt är civilrätt, där skatterätten enligt lagtexten skall följa de resultat civilrätten kommer till.

Lagtexten i anvisning 2 b till 29 § KL första stycket nämner också om en begränsning av pensionsstiftelses verksamhetsområde enligt tryggandelagen. "Att stiftelsens ändamål får omfatta pension åt vissa personer endast till begränsat belopp framgår av 10 § tredje stycket nämnda lag." Denna skrivning tycks inte ge taxeringssidan någon befogenhet att bedöma civilrättsliga problem. Närmast förefaller det vara ett påpekande om att alla utfästelser till huvuddelägare inte nödvändigt är avdragsgilla intill pensionsreserven. Texten ger endast en hänvisning till tryggandelagen. I denna anges i 31 § att länsstyrelsen är tillsynsmyndighet. Enligt tillsynslagen (Lag om tillsyn över stiftelser) § 9 åligger det tillsynsmyndigheten "att övervaka, att stiftelsens förvaltning handhaves i överensstämmelse med denna lag och de för stiftelsen gällande föreskrifter". Att det inte är avsett att införa dubbelkommando mellan en civilrättslig och en skatterättslig myndighet ger finansministern direkt besked om i förarbetena. Han hänvisar till att tillsynsmyndigheten skall utse ordförande i stiftelsen. Bland annat detta anser finansministern vara skäl till att man kan godta de föreslagna reglerna. Slutsatsen måste bli, att tillsynsmyndigheten avgör sedvanligheten. Taxeringsmyndighet, som inte är nöjd med tillsynsmyndighetens beslut borde kunna föra talan hos Kammarrätten. Härom finns ingenting sagt, varken om möjligheten att anföra besvär eller om klagotid.

Det finns tydligen minst två olika frågor om pension som skall lösas civilrättsligt, men som taxeringssidan inte kan släppa förbi utan vidare.

Det gäller frågorna

1. Vad är pension?
   och
2. Vad är sedvanlig pension till huvuddelägare?

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27

Begreppet tjänstepension finns inte definierat någonstans i lag. Det är inte avsikten att diskutera definitionen utan endast hur det skall gå till att klara upp situationen, om den skattskyldige och taxeringsmyndigheten någon gång inte är överens. Detta bör inte vara vanligt. Ett fall ur praktiken kan hjälpa till att illustrera problemet.

Ett familjeföretag äges av tre syskon. Ingen är huvuddelägare i tryggandelagens mening. Två av syskonen arbetar i företaget. En syster var aktiv under ett antal år på 50-talet. Då hon lämnade tjänsten, hade hon fått en utfästelse om ålderspension på 4.000 kr om året från 60 år, som inte förutsatte fler aktiva insatser. Mot denna pensionsrätt har det inte riktats någon invändning.

Problemet uppkommer genom att företaget gör en lyftning av tjänstepensionerna för de tre syskonen. Systerns pension höjes från 4.000 kr. till 10.800 kr., vilket ganska väl stämmer med penningvärdeförsämringen. Taxeringsnämnden vill inte godkänna avsättningen till pensionskonto på grund av höjningen med motivering att systern inte är anställd nu.

Att föra ärendet vidare enbart som en taxeringsprocess stämmer inte med lagkonstruktionen. Det är inte en skattefråga det gäller, utan en fråga om kontoavsättningen är riktig enligt 5 § tryggandelagen. Möjligen skall man se det så att en civilrättslig tvistefråga först kan uppkomma om arbetsgivaren önskar minska pensionskontot. Rätt myndighet att klara av detta är enligt 31 § tryggandelagen tillsynsmyndigheten, länsstyrelsen. Detta kan vara litet förbluffande, eftersom någon pensionsstiftelse inte är med i bilden. Men ”tillsynsmyndighetens åligganden är ej inom tryggandelagens ram begränsade till pensions- eller personalstiftelse” (Helmers-Ekström sid 145). Rätt handlingssätt för den skattskyldige tycks vara att han överklagar i vanlig ordning och i klagoskriften åberopar att riktigheten av avsättningen överlämnats till särskild prövning av tillsynsmyndigheten. Svaret från denna måste styra skattedomstolens beslut. Det är angeläget, inte minst för en likformig rättstillämpning, att den fiskala sidan har besvärsrätt.

Långt mer komplicerade frågor kommer fram då det gäller att avgöra vad som är sedvanlig pension till huvuddelägare. Problemet uppkommer vid avsättning till pensionsstiftelse.

Enkelt är det bara i det fallet, då huvuddelägare inte sysslar med annat än sådana arbetsuppgifter, som normalt skötes av en anställd och för detta har marknadsmässig lön. Ungefär så var frågan i ett fall, som underställdes riksskatteverket. Det gällde om ett aktiebolag fick göra avsättning till en pensionsstiftelse för förstärkning av full ITP-pension till hustrun till företagets ensamägare. Hustrun uppgavs arbeta som kontorist med vanlig lön för arbetet. Svaret var ungefär lika givet som i fallet med personalstiftelse för finansiering av ett kommunalt bad. Hustrun ansågs ha sedvanlig pension och kunde inte få mer via stiftelseavsättning. Riksskatteverkets svar är ej publicerat. Men hur skulle svaret ha blivit om man i stället hade frågat om

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27

möjligheten till stiftelseavsättning för pensionering av hustrun om hon skötte alla företagsledande funktioner i bolaget, där mannen helt sysslade med teknisk konsultation, och för det tog ut lön, som var bestämd för att företagets konsolidering skulle bli så stark som möjligt? Hennes ITP-pension var räknad på verkligt löneuttag.

Förarbetena ger mycket liten ledning i fråga om vad sedvanlig pension är. Lagtexten knyter an till arbetstagare med motsvarande uppgifter. En hänvisning till ITP-planen ger ingenting, eftersom denna ensam knappast är särskilt sedvanlig som pension till arbetande huvuddelägare i ett litet familjebolag. Det är just i sådana företag som stiftelseavsättningar förekommer.

Finansministern tar ganska lätt på problemet. På sid 50 i skattepropositioner (nr 84, 1967) säger han att problemet är vanskligt, men att dels skall stiftelserna tillföras kontanter eller likvärdiga tillgångar och vid återlån bankmässiga säkerheter dels skall länsstyrelsen alltid utse ordförande i de fall då sedvanlighetsproblemet uppkommer. Detta anses vara tillräckliga skäl för att avdrag skall kunna godtas.

Lagrådet tar upp frågan på sid 266 i civilrättspropositionen (nr 83, 1947). Lagrådet säger att det *aldrig* blir frågan om att stiftelsestyrelsen skall ta ställning till pensionens storlek och fatta beslut därom. I stället bör stiftelsens styrelse, om arbetsgivaren kräver gottgörelse för pensionsutgift, vägra sådan gottgörelse i vad den avser utgift för huvuddelägares pension, som överstiger den tillåtna pensionsstorleken. Lagrådet påpekar att detta också gäller vid stiftelses likvidation. En försiktig stadgeskrivning borde kanske ta upp lagrådets uppfattning i paragrafen om gottgörelse. Lagrådets uttalande, som inte alls tar hänsyn till skattelagen, ger ett mycket märkligt resultat. Tryggandelagen ger aldrig stiftelsestyrelsen anledning ta ställning till sedvanlighetsproblemet, förrän det krävs gottgörelse. Alltså är vilken avsättning som helst till huvuddelägare, som tryggar pensionsutfästelse enligt 31 § KL, en utfästelse enligt tryggandelagen. Som sådan är den oangriplig från taxeringsmyndigheten. Men om det kommer för stora pengar till stiftelsen, måste pensionsstiftelsens styrelse och tillsynsmyndigheten se till, att de inte kommer tillbaka till bolaget eller vid likvidation till pensionsborgenären. Pengarna hamnar förr eller senare hos ett välgörande eller allmännyttigt ändamål, som tillsynsmyndigheten bestämmer. Om man antar – och det bör man kunna göra – att detta ändamål är sådant, som eljest skulle finansieras med skattemedel, blir resultatet, att den som satsar för högt med stiftelseavsättningar får det för stora beloppet beskattat med 100 %-ig marginalskatt i stället för med den skatt bolaget eller vid löneuttag han själv skulle ha betalt.

Men kommunalskattelagen binder onekligen fast sedvanlighetsprövningen vid avsättningspunkten genom andra meningen i anvisning 2 b till 29 § KL. Att beslutet om vad som är sedvanligt skall fattas av stiftelsens styrelse i samråd med tillsynsmyndigheten framgår av vad finansministern sagt. Lagrådet

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27

har sagt att stiftelsens styrelse aldrig skall ta ställning till utfästelsens storlek. Därmed skulle cirkeln vara sluten och KL:s bestämmelse satt ur spel.

Detta kan lagstiftaren icke ha avsett, då den aktuella meningen infördes i KL. En framkomlig väg att komma till rätta med problemet skulle kunna vara följande. Taxeringsmyndighet, som har invändning mot en stiftelseavsättning, vänder sig till stiftelsestyrelsen och ber denna svara, om den är beredd lämna gottgörelse med de avsatta medlen, om bolaget tecknar försäkring för pensionsutfästelsen till huvuddelägaren. Stiftelsens styrelse, som så som den är sammansatt vet att det inte kommer ifråga att bolaget tecknar försäkring, kan hänvisa till lagrådet och vägra svara. Men styrelsens ordförande kan knappast låta bli att ta samråd med länsstyrelsen. Resultatet av det samrådet måste styra taxeringsmyndigheten. Behovet av besvärsrätt för skattesidan framträder än en gång. Om det blir klart att en utfäst pension är osedvanlig kan slutresultatet bli nekad avdragsrätt och i framtiden nekad gottgörelse. Marginalskattesatsen blir i så fall 150 à 180 %. Bestraffningen för felbedömningen kan bli sådan att tillsynsmyndigheten kanske också borde neka att svara. Dess uppgift är att tillvarata destinatärernas rätt.

Hur tillsynsmyndigheten skall bestämma vad som är sedvanligt är ett annat olöst problem. Sedvanlighet måste bygga på erfarenhet. Men det finns säkerligen ingen statistik över storleken av tjänstepensioner till familjeföretagare. Dessa ordnas ofta med försäkring. Sedvanligheten gäller inte bara absoluta belopp, utan också beloppen ställda i relation till företagens karaktär, affärsresultat m. m. Tillsynsmyndigheten har, när frågor kommer upp, ingenting att hålla sig till utan måste tycka. Med hänsyn till ovissheten om framtida penningvärde finns det all anledning att hellre fria än fälla. Centrala anvisningar behövs för att få något håll på denna fråga.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:02:27